

Основні етапи реформування змісту середньої гуманітарної освіти Австрії

У статті розглянуто особливості реформування середньої гуманітарної освіти Австрії; проаналізовано умови впровадження реформ; показано вплив розвитку економічної діяльності на здійснення трансформацій у змісті середньої гуманітарної освіти; висвітлено функції реформ системи середньої освіти; охарактеризовано етапи реформування змісту гуманітарної освіти; продемонстровано наслідки впровадження освітніх реформ у системі гуманітарної освіти; визначено напрями змін у навчальних програмах з гуманітарних дисциплін; наголошено на важливості професійної орієнтації у старшій школі; акцентовано увагу на необхідності підвищення якості гуманітарної освіти у навчальних закладах різного типу Австрії.

Ключові слова: гуманітарна освіта, зміст гуманітарної освіти, гуманітарні дисципліни, розвиток, освітні реформи, процес реформування, можливість, професійна орієнтація, досвід.

Постановка проблеми. Події, які відбуваються сьогодні в Україні, змушують громадську спільноту замислюватися над необхідністю реформування багатьох галузей діяльності, до яких належить і гуманітарна. Її основним покликанням є сприяння всебічному розвитку підрастаючого покоління, що є особливо актуальним у сучасних кризових умовах життя. Для подолання протиріч на шляху розвитку нашої держави доцільно звертатися до позитивного досвіду реформування гуманітарної освіти зарубіжних країн, і зокрема Австрії. Як відомо, вона є багатоконфесійною країною, проте це не заважає її політичному і культурному становленню у межах Західної Європи і всього світу.

Аналіз актуальних досліджень. Вітчизняні педагоги (Л. Березівська, А. Сбруєва) акцентують увагу на важливості проведення реформ у системі української гуманітарної освіти на всіх її рівнях: початковому, середньому, вищому. На їх думку, важливою передумовою реформування є політичний фактор, який забезпечує ідеологічну основу освітніх інновацій (як в Австрії, так і в

Україні). Педагоги схиляються до думки, що останніми роками реформи відбуваються у двох напрямках: 1) "згори-вниз" (політичні чинники реформування системи освіти) та 2) "знизу-вгору" (соціально-економічний та людський чинники проведення реформ) [1, с. 26; 3, с. 64–66].

На думку таких учених, як С. Дермутц, К. Шмід, Г. Гафнер, К. Тільманн, реформи у змісті гуманітарної освіти Австрії проходили в контексті реформування середньої освіти в цілому [6; 8]. Як вважає С. Дермутц, однією з основ реформування цього змісту послужив позитивний практичний досвід запровадження деяких європейських педагогічних теорій і філософських концепцій (серед яких: Вальфдорська педагогіка, педагогіка і ліс (Waldpädagogik), філософські ідеї Й. Гербарта і О. Вільманна). Відповідні реформаційні процеси, які впроваджуються у систему середньої освіти, віддзеркалились у гуманітарній освіті та її змісті.

Метою цієї статті є проаналізувати етапи реформування змісту гуманітарної освіти в системі середньої освіти Австрії.

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги той факт, що гуманітарна освіта будь-якої країни (зокрема, Австрії та України) пов'язана з громадською діяльністю людини та культурно-історичними процесами в суспільстві, спостерігаємо також її тісний зв'язок зі змінами у політично-економічній площині. Причому значний вплив на реформування гуманітарної освіти здійснюється економічною діяльністю держави. Розвиток економіки передбачає зміни у системі освіти (наприклад, попит на окремі професії веде до нововведень у старшій школі та ін.), проектує шляхи реформування середньої освіти, і внаслідок чого відбуваються трансформації у середній гуманітарній освіті.

Австрійські освітяни (К. Шмід та Г. Гафнер) у доповіді "Варіанти реформування австрійської системи освіти" (*Reformoptionen für das österreichische Schulwesen*) аналізують стратегії її реформування у контексті розвитку економічного співробітництва, бізнесових та інформаційних технологій, взаємозв'язку між обов'язковою і професійною освітою [8].

Автори розглядають реформи у відповідності з їх наступними функціями:

- покращення продуктивності навчання: реформи такого роду були спрямовані на встановлення об'єктивних критеріїв оцінювання успішності учнів; індивідуалізацію і диференціацію навчання в середніх навчальних закладах різного типу [8, с. 72];

- надання умов для розвитку ділових рис учнів: ці реформи передбачали трансформацію освітніх закладів згідно, наприклад, з моделлю Адольфа Вернера [8, с. 97]. Автор вважав доцільним змінити термін обов'язкової освіти на 1 рік, зберігаючи загальний термін навчання. При цьому реструктуризація моделі шкільної освіти за А. Вернером передбачала зміни у політехнічній школі (Polytechnische Schule), що призвело до трансформації у головній (Hauptschule) і загальноосвітній (Gesamtschule) школах та на нижчому ступені академічної середньої школи (AHS-Untertufe), до якої належать гімназії різного типу. Так по закінченню початкової школи діти отримують можливість навчатися перші два роки у молодшій середній школі (у 5-6 класах) згідно з власними інтересами і здібностями. Так відбувається їх розподіл на групи; їм пропонуються індивідуальні домашні завдання (доповіді, проекти) та вибір іноземної мови. У 7-8 класах, навчання організовується з урахуванням попередньо здобутих знань, вмінь і навичок. Суттєвих змін набуватиме політехнічна школа Австрії. Зміни також пропонуються і після закінчення молодшої середньої школи. Це дворічне навчання у 9-10 класах, яке закінчується іспитами на отримання неповної середньої освіти (Mittlere Reife). У разі отримання учнем позитивного результату на іспитах реформа за А. Вернером пропонує додатковий рік навчання. Упродовж нього передбачається розвиток професійних здібностей учня, створюються можливості для набуття нових практичних і теоретичних вмінь та навичок, які знадобляться у процесі обрання майбутньої професії [8, с. 98–101].

Модель реформування освітньої системи за А. Вернером впливає на розвиток гуманітарної освіти. Це означає організацію нових напрямів навчання (зокрема, філологічних у загальноосвітніх школах та на нижчому ступені

академічної середньої школи); запровадження нових форм і методів організації навчання у молодшій середній школі (наприклад, індивідуальних домашніх завдань з гуманітарних дисциплін); зменшення кількості учнів у класах; впровадження індивідуалізації та диференціації навчання.

Подібний аналіз реформування системи середньої (та, відповідно, гуманітарної) освіти знаходимо у працях німецького вченого К. Тільманна. Він розглядає трансформацію її змісту "з позиції бізнесу". Це означає, що спілкування учнів у класі повинно спрямовуватися на формування в них навичок ділового спілкування та розвитку здатності до співпраці. Характерними ознаками навчання за цією моделлю є: ігнорування фронтальних форм роботи на етапі старшої школи; фокусування на розвитку екологічного і гуманітарного мислення; запровадження проектно-орієнтованого виду навчання; міждисциплінарний підхід; професіоналізація середньої освіти тобто трансформації скеровані на розвиток професійних вмінь і навичок учнів та надання консультативних послуг з проблеми вибору майбутньої професії [9, с. 854–859]. Отже, реформи передбачають модернізацію системи освіти у світлі політичного дискурсу, причиною якого є ідеологічна трансформація її мети (конкурентоспроможність, здатність до співпраці, професійна орієнтація у навчанні та ін.).

Спираючись на результати досліджень Г. Гафнера, С. Дермутц, А. Сбруєвої, К. Тільманна, К. Шмід, та ін., реформи у змісті гуманітарної освіти Австрії можна *умовно* розподілити на декілька етапів:

- ліберальний (демократичний) – 60-ті роки ХХ ст..

В 60-ті роки ХХ ст. процес реформування змісту гуманітарної освіти в Австрії мав комплексний характер. Трансформації, які відбувалися в ній у 60-х рр., здійснювалися відповідно до теоретичних і практичних основ реформування загальної системи освіти, узгоджених освітянами та політичними діячами. Хоча існували й певні труднощі у визначенні шляхів та стратегій реформування системи гуманітарної освіти. Вони зумовлювалися відмінністю в поглядах

представників ідеологічно протилежних австрійських партій АНП (ÖVP) та СПА (SPÖ) [2; 6–8].

Тож основними реформаційними напрямками періоду стали: внутрішня реорганізація системи гімназійної освіти, що уможливило здобуття середньої освіти представниками різних верств населення; наявність права вибору гуманітарного напрямку і закладу навчання (наприклад, гімназій гуманітарного спрямування, приватних релігійних середніх навчальних закладів); надання рівних можливостей автохтонам і алохтонам у процесі здобуття гуманітарної освіти; вивченні предмету «релігієзнавство»;

- професійно-орієнтований – 70-ті роки ХХ ст.

У 70-х роках в Австрії формується соціалістичний уряд внаслідок того, що на виборах домінуючу кількість голосів отримує соціалістична партія країни (СПА). Це призвело до розвитку австрійського суспільства за соціалістичною ідеологією. Увага соціалістів спрямовувалася на збільшення кількості робочих місць, реформування системи середньої освіти, уникнення нафтової кризи, розвиток туризму [7, с. 10]. Тому освітні реформи спрямовувалися на: підвищення якості навчання; налагодження співробітництва гуманітарних гімназій (переважно релігійних гімназій) із соціальними інституціями; вивчення мовних дисциплін за вибором (це відбулося після прийняття закону про етнічні групи (словенів, хорватів, словаків)); підвищення кваліфікації педагогічних працівників у гуманітарних гімназіях та покращення умов їх праці;

- фінансово-продуктивний – 80-ті роки ХХ ст.

Даний період характеризується реформуванням освітніх систем не тільки в Австрії, але й в інших країнах світу. Реформи мали сприяти розвитку конкурентоспроможності випускників навчальних закладів на ринку праці та стимулювати співробітництво в освіті та інших сферах життя. Протягом 80-х років цикл реформ був скерований на покращення якості освіти у соціальному контексті [6, с. 20-21]. Це означало, що освіта мала задовольняти економічні, екологічні, технологічні та інформаційні потреби суспільства [2, с. 12].

Одним із характерних результатів освітніх реформ періоду було створення сприятливих умов для розвитку школи. Реформаційні процеси торкнулися фінансування, запровадження звітності перед населенням, прийняття шкільного статуту, залучення батьків і місцевих громад до навчально-виховного процесу і шкільної діяльності [5, с. 55]. Було проведено реформи у змісті навчальних програм і планів, впроваджено другу іноземну мову (за вибором), проведено адміністративні зміни, підвищено якість навчання гуманітарних дисциплін;

- Економічно-орієнтований – 90-ті роки ХХ ст..

На початку 90-х багато країн світу (Велика Британія, Франція, Німеччина, Австрія, Україна) почали переосмислювати мету і завдання освіти, реорганізувати її структуру в школі, планувати шляхи її подальшого реформування. Навчальні заклади набували нових функцій: економічних, соціальних, політичних, культурних. Ці функції реалізувалися на певних рівнях: індивідуальному, інституційному, суспільному, міжнародному, громадському, поступово опановуючи кожен з них [5, с. 58–60]. Наприклад, культурна функція освітніх закладів на індивідуальному рівні передбачає акультурацію (залучення релігійно неподібних іммігрантів до іншомовного середовища без втрати поваги до рідної мови); на інституційному – інтеграцію цінностей серед етнічних меншин; на міжнародному – виховання поваги до різних культур, норм і правил поведінки, прийняття цінностей населення інших країн. Це створило баланс природного потенціалу і можливостей соціальної реалізації у процесі здобуття середньої гуманітарної освіти.

Стратегічно важливим внеском у реформування гуманітарної освіти Австрії стало введення єдиних мовних норм у німецькомовних країнах (в Австрії, Бельгії, Данії, Німеччині, Ліхтенштейні, Швейцарії та ін.). Реформа правопису (Rechtschreibreform) в Австрії, Німеччині, Ліхтенштейні, Швейцарії була спровокована потребою спрощення орфографії та пунктуації в німецькій мові. Ця реформа здійснювалася у два етапи в різні часові періоди:

I. У 1996 році у Відні був підписаний договір, який тлумачив нові правила правопису (наприклад, написання слів з великої і малої літери, вживання дефісу, зміну подвоєння *SS* на *ß* та ін.). Період оцінювання ефективності впровадження реформи завершувався 1 серпня 2005 року [10].

Як зазначає Т. Хоменко, реформа правопису *Rechtschreibreform* (1996 р.) викликала незадоволення багатьох політичних діячів, Німецької Академії мови та літератури і митців німецькомовного простору (М. Вальзер, М. Риббе та ін.). Так на Франкфуртському книжковому ярмарку було підписано декларацію *Frankfurter Erklärung* про припинення дії реформи [4, с. 149]. Літератори наполягали на збереженні правил і норм орфографії та пунктуації німецької мови, характерних для неї в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні.

II. У 2004 році створено міждержавну Раду з питань орфографії в німецькій мові (*der Rat für deutsche Rechtschreibung die Zwischenstaatliche Kommission*), яка складалася з представників країн німецькомовного регіону. Рада зобов'язалася слідкувати за тривалістю і процесом уведення нового правопису, виданням словників та підручників з німецької мови [10]. З 2006 року вдосконалена реформа правопису набула дійсності.

- Бізнесово-орієнтований – перше десятиріччя XXI ст..

Перше десятиріччя XXI ст. характеризується посиленням в Австрії уваги до модифікації гуманітарної освіти. Підставою для цього слугує ідея, що в контексті полікультурності населення формування культури та системи знань про історію країни і регіону окремого індивіда значною мірою залежить від умов отримання освіти, запропонованих державою. Поглиблена увага політики ЄС приділяється еволюції змісту гуманітарної освіти [7, с. 16–17]. Освітні реформи спрямовуються на: професійну орієнтацію у старшій середній школі гімназійної гуманітарної освіти; диференціацію й індивідуалізацію навчання у ході вивчення гуманітарних дисциплін (мови, літератури, історії та політичного вчення); на реалізацію компетентнісного підходу; вдосконалення процесу викладання гуманітарних предметів (мови та комунікації, філософії та історії тощо); співпрацю з місцевими

громадами і релігійними спільнотами; організацію білінгвальних напрямів навчання. Підкреслимо, що однією з причин появи білінгвальних напрямів навчання в Австрії було бажання іммігрантів та їх дітей здобути якісну освіту рідною мовою. Наявність значного відсотку таких учнів у країні призвела до створення окремих гуманітарних напрямів навчання в середніх закладах освіти, наприклад, у гімназіях. В таких умовах піднімається питання про виховання гендерної рівності серед дітей іммігрантів. Його розуміння і вирішення стає необхідним компонентом навчально-виховного процесу в білінгвальних класах, де навчаються діти різних етнічних меншин із неоднаковими конфесійними світоглядними переконаннями.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що реформування змісту гуманітарної освіти Австрії здійснювалося в контексті реформування системи середньої освіти у відповідності до неоднорідних економічних і політичних подій в країні. Реформи у змісті гуманітарної освіти відбувалися у п'ять етапів, які визначалися певними ідеологічними трансформаціями її мети. Останні сприяли виникненню нових гуманітарних напрямів навчання, професійній орієнтації у старшій школі, появі нових гуманітарних дисциплін (мов мігрантів) у навчально-виховному процесі.

Література:

1. Березівська Л. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у 20 столітті Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня докт. пед. наук : 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Л. Д. Березівська ; керівник роботи О. В. Сухомлинська ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2009. – 43 с.

2. Сахаренко О. Європейська політика Австрійської республіки : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / О. В. Сахаренко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка – К., 2007. – 20 с.

3. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.): монографія / А. А. Сбруєва. – Суми : Козацький вал, 2004. – 500 с.

4. Хоменко Т. Реформування орфографії німецької мови / Т. Хоменко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки. – Кіровоград: РВВКДПУ ім. В. Винниченка, 2010.– Вип. 89 (2). – С. 145–149.
5. Cheng Y. C. New Paradigm for Re-engineering Education Globalization, Localization and Individualization / Y. C. Cheng. – Dordrecht : Springer, 2005. – 505 p.
6. Dermutz S. Strukturprobleme der Schule sind Strukturprobleme der Bildungspolitik / S. Dermutz // Bildungspolitische Aufklärung. Um – und – Irrewege der österreichischen Schulreform / [Hrsg.] B. Hackl, H. Pechar. – Innsbruck : Studien-Verl., 2007. – S. 9–28.
7. Geppert C., Bauer-Hofmann S., Hopmann S.T. Policy reform efforts and equal opportunity – an evidence-based link? An analysis of current sector reforms in the Austrian school system / C. Geppert, S. Bauer-Hofmann, S. T. Hopmann // CEPS Journal. – 2012. – № 2. – P. 9–29.
8. Schmid K. Reformoptionen für das österreichische Schulwesen. Internationaler Strukturvergleich und notwendige Reformen aus Sicht der Unternehmen / K. Schmid, H. Hafner // ibw-Forschungsbericht. – Wien : ibw Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft, 2011. – № 161. – 138 s.
9. Tillmann K.-J. Schulreform – und was die Erziehungswissenschaft dazu sagen kann / K.-J. Tillmann // Zeitschrift für Pädagogik. – 2008. – № 54. – S. 852–868.
10. Weg der Reform [Elektronische Quelle]. – Zugang 06.xml.

РЕЗЮМЕ

О. И. Деничева Основные этапы реформирования содержания среднего гуманитарного образования Австрии

В статье рассмотрены особенности реформирования среднего гуманитарного образования Австрии; проанализированы условия проведения реформ; показано влияние развития экономической деятельности на осуществление преобразований в содержании среднего гуманитарного образования; освещены функции реформ в системе среднего образования; охарактеризованы этапы реформирования содержания гуманитарного образования; продемонстрировано последствия внедрения образовательных реформ в систему гуманитарного образования; определены направления изменений в учебных программах гуманитарных дисциплин; отмечена важность профессиональной ориентации в старшей школе; акцентировано внимание на необходимости повышения качества гуманитарного образования в учебных заведениях различного типа Австрии.

Ключевые слова: гуманитарное образование, содержание гуманитарного образования, гуманитарные дисциплины, развитие, образовательные реформы, процесс реформирования, возможность, профессиональная ориентация, опыт.

SUMMARY

O. I. Denicheva The main stages of secondary Liberal Education content reformation in Austria.

The article deals with the reforms in the sphere of Liberal Education in Austria. It demonstrates the main factors of liberal education reformation. The formation of Liberal Education is influenced by human social activities, cultural and historical processes in modern society. The reforms in Austrian secondary Liberal Education are directed by the changes of the world economic system. As the result of global development of economic system the transformation process of secondary Liberal Education is projected. The content of this education reflects the key points of this process.

The article analyses the ways of Liberal Education reforms. It highlights the functions of secondary education reforms and defines the principal stages of its content reforms. All changes done were introduced into practice according to general theoretical and practical basis of educational system. The reforms effected the competitiveness development of graduates in the labor market and stimulated the cooperation in the sphere of education and life. Implemented changes affect the financial issues and internal reorganization of gymnasium education system. They give the representatives of different ethnic groups an opportunity to receive a secondary education in Austria and to choose a liberal education institution (for instance, gymnasiums, private schools, religious education establishments). The reforms in the system of secondary education provide autochthons and allochthons with the right to get secondary Liberal Education in the country they live. The transformations in the system of Liberal Education raise a possibility to study a school subject "Religion" according to the family creed. The important contribution to the reformation process of Austrian liberal education is determined by the introduction of language norms in German-speaking countries (Austria, Belgium, Denmark, Germany, Liechtenstein, Switzerland). Spelling reform was caused by the need to simplify spelling and punctuation in German.

The educational reforms are directed towards the renewal of Liberal Education in Austria. It is seen that liberal education transformations are focused on differentiation and individualization of educational process during the study of Liberal Arts (modern language, literature, history etc.), implementation of competence approach, teaching improvement, cooperation with the local religious communities, forming bilingual types of education.

Key words: liberal education, content of liberal education, liberal arts, development, educational reforms, processes of reformation, opportunity, vocational guidance, experience.